

"Škola Míru" v Květušíně a dětský domov na Dobré vodě, 1950 - 1960

V roce 1950 byla na území vojenského prostoru Boletice, okres Český Krumlov, zřízena tzv. „Škola Míru“. Škola byla primárně určena dětem zaměstnanců vojenského statku v Květušíně. Těmi byli od roku 1946 Romové z obcí Hromoš, Lubotín, Kozelec a Šambron, které se nacházely na Slovensku v okrese Stará Ľubovňa. Jejich rodiny, stejně jako rodiny ostatních slovenských Romů, byly tvrdě zasaženy druhou světovou válkou, a proto využily nabídky náborářů a přestěhovaly se do Květušína, příhraniční obce, která byla po vysídlení sudetských Němců téměř prázdná.

Škola, původně zřízená jako mateřská, měla zpočátku plnit především funkci výchovnou a sociální a měly jí navštěvovat děti od dvou do deseti let. Cílem bylo, dle kapitána vojenského újezdu J. Pohla, celkové zlepšení situace v Květušíně: „Děti této obce, z nichž je převážná většina dětí cikánských osídlenců, nutně potřebují, aby o ně bylo pečováno kolektivní výchovou. Děti jsou podvyživené, rodiče jejich jsou zatíženi předsudky a pověrami a jejich život je odlišný od normálního způsobu života, protože jsou zcela negramotní. Jsou však nepostradatelní jako pracovníci na státním vojenském statku. Je proto velmi nutné věnovati dětem zaměstnaných rodičů zvýšenou péči, řádně je obléci a pro zvýšení tělesné odolnosti je pětkrát denně stravovat.“

Původním záměrem bylo postupné přeřazování dětí do okolních základních škol. Od tohoto záměru však J. Pohl a zodpovědní úředníci posléze upustili a rozhodli o zřízení třídy základní školy pro děti ve věku povinné školní docházky přímo v Květušíně. Jako učitel byl vybrán mladý pedagog se zkušenostmi s výukou dětí nevysídlených sudetských Němců a slovenských reemigrantů M. Dědič. Ten nadále rozvíjel myšlenku kolektivní výchovy a ve spolupráci s ONV v Českém Krumlově ve škole vybudoval nejprve internát a posléze i dětský domov. Sem začaly být se souhlasem rodičů nebo na základě rozhodnutí soudu (tedy nedobrovolně a někdy za použití násilí) umisťovány děti z okresu Český Krumlov a posléze z celého Československa.

Květušín se stal institucí, jejímž prostřednictvím byla patřičnými orgány veřejné správy vymáhána školní docházka nebo řešena nevyhovující sociální situace romských rodin. Od školního roku 1953/1954 fungoval také jako výchovně – represivní zařízení pro děti, které se dopustily různých deliktů nebo byly údajně „nekultivovatelné“ (tím byly myšleny například děti z romských osad na východním Slovensku). Přijetí „květušínského experimentu“ v dobových dokumentech, novinových článcích a dalších médiích bylo bezvýhradně pozitivní a experiment byl vnímán jako prostředek k řešení „cikánské otázky“. M. Dědič se proto snažil šířit „myšlenku Květušína“ dál a prezentoval ho v tisku i na konferencích a také prostřednictvím propagačních zájezdů s uměleckým souborem, který při škole založil. Po vzoru Květušína byl v roce 1953 podán návrh na zřízení podobného dětského domova v Košicích. V roce 1954 se dětský domov v Květušíně přestěhoval z důvodu nedostatečné kapacity na Dobrou vodu u Prachatic, kde fungoval až do roku 1960. V roce 1960 byl s odůvodněním, že „cikánská otázka“ je v ČSSR již vyřešena, přebudován na výchovný ústav pro „mravně narušené“ nezletilé dívky.

Celkově prošlo „květušínským experimentem“ v letech 1950 – 1960 mezi 200 – 300 dětí. Mnoho z těch, které se do Květušína dostaly v mladším věku, pokračovalo ve studiu na různých typech středních škol a někteří žáci se uplatnili v prestižních povoláních (např. Dědičem i jinými hojně zmiňovaný žák F. Bandy, který se stal učitelem a jako jeden z mála byl v Květušíně dobrovolně a se souhlasem rodičů). U dětí, které se do dětského domova dostaly až na Dobré Vodě, nejsou dostupné žádné informace. Většina z nich byla po zrušení DD v roce 1960 rozvezena do jiných dětských domovů v rámci celé republiky a jejich osudy tak zůstávají velkou neznámou. Pokud M. Dědič zmiňuje úspěšné žáky, zmiňuje většinou ty, kteří se k němu dostali ještě v Květušíně. Někteří z nich našli cestu zpět ke svým rodinám nebo se do nich vrátili, pokud nemohli pokračovat na střední škole. Jiní se ke svým původním rodinám již nevrátili nebo byl pro ně návrat velmi obtížný. Kontakt většiny dětí s rodiči byl totiž cíleně omezován, aby nebyly negativně ovlivňovány „nepodnětným rodinným prostředím“. A to jak zamezováním fyzického kontaktu dětí s rodiči, k němuž docházelo především v Květušíně, kde potřebovali rodiče ke vstupu do vojenského prostoru speciální povolení, tak cenzurou korespondence, kdy M. Dědič dopisy buď vůbec nepředával nebo falšoval jejich obsah.

Cílem odtržení dětí od rodičů a zpočátku dokonce pěstování averze proti rodičům byla jejich „řádná výchova a převýchova“ v „uvědomělé“ občany. Jako takoví se pak měli vrátit zpět ke svým rodinám a šířit tuto myšlenku dál.

Někteří z bývalých žáků se později skutečně angažovali v romském etnoemancipačním hnutí (SCR, ROI), jiní se naopak od svého „romství“ distancovali.

Po roce 1962, kdy M. Dědič skončil ve funkci ředitele výchovného ústavu na Dobré Vodě, se věnoval „výchově a vzdělávání cikánských dětí a mládeže“ i nadále v Krajském pedagogickém ústavu v Českých Budějovicích a v roce 1982 vyšla jeho publikace se stejným názvem.

Pozn. Text vychází z diplomové práce „Škola Míru“ v Květušíně 1950 – 1954 (a její pokračování na Dobré Vodě u Prachatic) – kritická reflexe v historickém kontextu 50. let. Napsala Barbora Šebová, FF UK 2009